

PETAR ROGULJA I RAZVOJ HRVATSKOGA KATOLIČKOG POKRETA: UZ 80. OBLJETNICU SMRTI

Jure KRIŠTO, Zagreb

Autor na temelju dostupnih vrela predstavlja jednoga od najutjecajnijih predstavnika Hrvatskoga katoličkog pokreta. Uz pokušaj ocrtavanja Roguljina psihološkog portreta, autor predstavlja njegove organizacijske, novinarske i političke aktivnosti.

Navršilo se već 80 godina od smrti Petra Rogulje (17. listopada 1888.–19. veljače 1920.), zasigurno jednoga od važnih sudionika Hrvatskoga katoličkog pokreta (HKP) za kojeg se utemeljeno može reći da je presudno utjecao na njegov razvoj u najkritičnijem razdoblju postojanja. Premda nam HKP više nije potpuna nepoznanica,¹ samo su njegovi rijetki sudionici dobili opsežniju studiju ili monografiju.² Rogulja bi zasigurno zaslužio svoju monografiju, ali ovim radom mogu samo potaknuti na sustavno istraživanje i pripremu za nju. Rogulja je kratko živio, umro je u 33. godini života, ali mu je život bio intenzivan te je ostavio brojne članke i studije koji sada ostaju rasuti po katoličkim novinama i časopisima. Dok čekamo tko bi te članke sabrao ili barem popisao, moramo se ograničiti na sjećanja ponekog od Roguljinih kolega i suradnika kako bismo uobličili sliku o njemu i njegovu radu.³

¹ Jure KRIŠTO, *Prešućena povijest. Katolička crkva u hrvatskoj politici 1850.–1918.*, Zagreb, 1994.; Zlatko MATIJEVIĆ, *Slom politike katoličkog jugoslavenstva. Hrvatska pučka stranka u političkom životu Kraljevine SHS (1919.–1929.)*, Zagreb, 1998.

² Petar GRGEC, *Dr. Rudolf Eckert*, Rijeka, 1995.; Nikola BIĆANIĆ, *Hrvatski katolički stražar s Nehaja. O životu i radu dr. Frana Biničkog hrvatskog svećenika, rodoljuba i mučenika*, Zagreb, 1995.; Antun BOZANIĆ, *Biskup Mahnić pastir i javni djelatnik u Hrvata*, Zagreb–Krk, 1991.

³ »† Petar Rogulja«, *Luč*, 15/1920., 8 i 9 (25. ožujka), 65–67.; Petar GRGEC, »Dr. Petar Rogulja«, *Luč*, 20/1925., Almanah, Jubilarni dvobroj 9–10, 288–292.; ISTI, »Portreti iz naše prošlosti: Uzori sadašnjosti i budućnosti. Dr. Petar Rogulja«, *Luč*, 24/1928.–1929, 3 (1. XII. 1928.), 89–91.; M. MATULIĆ, »Ratni Domagoj«, *Luč*, 20/1925., Almanah, Jubilarni broj 9–10, 396–402.; I. B., O desetoj godišnjici smrti dra P. Rogulje, *Luč*, 25/1929.–1930, 6–7 (10. V. 1930.), 197–201.; Velimir DEŽELIĆ, sin, »Uz Roguljin Dnevnik«, *Luč*, 27/1931.–1932, 5 (siječanj 1932.), 137–139; Marija ANTOŠ, »Sjećanja na dr. Petra Rogulju kakva su poznavali i pamtili prijatelji«, *Marulić*, 32/1999., 1 (siječanj–veljača), 81–85.

Sudionik Hrvatskoga katoličkog pokreta

Petar Rogulja rodio se 17. listopada 1888. u Sarajevu. Mjestom rođenja bio bi Bosanac, premda su ga već njegovi suvremenici smatrali Hercegovcem.⁴ To je samo znak da mu se obitelj selila i premještala, te njegovo identificiranje vjerojatno potječe od toga što je srednju školu završio u Mostaru, odakle je došao u Zagreb.

No za razumijevanje Roguljina života i rada etničko podrijetlo vjerojatno je važnije od regionalnog. Otac mu je bio pravoslavac, čiji su se roditelji doselili u Bosnu iz sela Rogulje u okolici Zrinja.⁵ Otac mu je u Sarajevu upoznao Luciju Pitić iz katoličke i hrvatske obitelji, s kojom se oženio i koja je rodila Petra.⁶ Nemamo mnogo podataka o Roguljinim roditeljima, osim da mu je majka bila iz »stare sarajevske obitelji«⁷ i da je njezin otac Mate, Roguljin djed po majci, bio krznar (*ćurčija*).⁸ Vrlo je vjerojatno da su Roguljini živjeli u kući njegova djeda, majčina oca, dok se nisu odselili iz Sarajeva. Nije poznato je li Petrov otac prihvatio katolicizam, premda je malo vjerojatno da je ostao prakticirajući pravoslavac.

Ne znamo ni mnogo pojedinosti iz Roguljina djetinjstva i osnovnog školovanja. Peti razred osnovne škole (što se tada smatralo prvim gimnazije) započeo je u Sarajevu školske godine 1898.–99. Prvi je razred završio uspješno, ali je drugi pao i morao ponoviti.⁹ Upravo te godine kad je morao ponavljati drugi razred (1900.–1901.) Rogulja je sklopio prijateljstvo koje će u velikoj mjeri utjecati na njegov daljnji život. Kod njegova djeda po majci gosp. Mate Pitića na Bistriku 42 nastanila se gospođa Helena Eckert sa sinom Rudolfom, koji je također pohađao sarajevsku gimnaziju.¹⁰ Uz to što su, zbog Roguljina ponavljanja razreda, bili u istom razredu, stanovali su u istoj kući te su mogli razviti prijateljstvo. Prijateljstvo se razvijalo usprkos činjenici što su temperamentom bili različiti: dok je Eckert bio 'miran' i 'sabran', Rogulja je bio »impulsivniji, oporiji«.¹¹

Ta impulzivnost i oporost ostat će Roguljine karakterne osobine na koje će upozoriti i njegovi biografi i suradnici. Njegov sudionik u katoličkom pokretu i suradnik Petar Grgec zabilježio je da je Rogulja bio »veoma impulzivan, odlučan i na prvi pogled katkada pretvrd«. Štoviše, posvjedočio je da su ga neki »nazivali diktatorom gledajući u njemu

⁴ »† Petar Rogulja«, *Luč*, 15/1920., 8 i 9 (25. ožujka), 65.

⁵ Petar GRGEC, *Dr. Rudolf Eckert*, 21. Usp. I. B., »O desetoj godišnjici smrti«, 198, gdje autor kaže za Roguljina oca da je bio 'pravoslavni Hrvat'.

⁶ I. B., »O desetoj godišnjici smrti«, 198., kaže da je majčino djevojačko prezime bilo Bitić.

⁷ *Isto*.

⁸ P. GRGEC, *Dr. Rudolf Eckert*, 21.

⁹ *Isto*, 21. Grgec objašnjava ponavljanje razreda činjenicom da je otac poslao Rogulju u školu sa šest godina, što mu se, navodno, kasnije osvetilo.

¹⁰ *Isto*. R. Eckert (Travnik, 27. veljače 1889. – Rijeka, 12. ožujka 1915.) završio je gimnaziju u Sarajevu. Studirao je u Zagrebu pravo i diplomirao 1912. Sudjelovao je u Hrvatskom katoličkom pokretu. U Zagrebu je stupio u HKAD Domagoj i 1909. izabran za njegova predsjednika. Već sljedeće godine postao je urednikom đlačkog lista *Luč*. Od 1911. do 1913. studirao je, s prekidima, u Münchenu i Louvainu, a preokupacije su mu narodne ekonomije, sociologija i filozofija. Pravom se nikad nije bavio, nego je postao katolički novinar. Bio je 1912. prvi urednik *Riječkih novina*. Unovačen je 1914. ali se uskoro razbolio i umro u riječkoj bolnici.

¹¹ Opširnije o Eckertu v. u: P. GRGEC, *Dr. Rudolf Eckert*, odakle crpim puno podataka o Rogulji.

vojskovođu, koji je spreman da žrtvuje cijelu četu boraca, samo da osvoji kakvu poziciju.«¹² Drugdje je napisao za njega da je bio »eruptivan, ofenzivan, tražeći odmah akciju« te da je bio »pravi tip organizatora i jurišnog borca«.¹³ Slično mišljenje dijelio je i Roguljin sudrug Marije Matulić: »Njegov nastup ulijevao je pouzdanje i energiju, jer je bio čovjek, spreman, da svoje ideje provede i u život i da za svoje ideje pođe i u ostracizam.«¹⁴ Slične karakterne osobine istaknuo je i anonimni autor u povodu desete obljetnice Roguljine smrti: »[Rogulja je bio] uzor energije, radinosti, organizatora i kulturnog radnika.«¹⁵ Sve te karakterne osobine očitovat će se i u Roguljinu pisanju i djelovanju, o čemu će biti riječi kasnije.

Nije poznato kad se Rogulja približio katoličkim organizacijama, ali je vjerojatno da je još u Sarajevu bio član *Marijine kongregacije*, koju su vodili isusovci. Upravo su se u njima odgajali budući katolički aktivisti.¹⁶

Rogulja je u sarajevskoj gimnaziji počeo i treći razred, ali je u studenom 1901. prešao u mostarsku gimnaziju. Ne znamo razloge tom prelasku, ali je to vjerojatno bilo povezano s poslom njegova oca. U svakom slučaju, srednju školu (gimnaziju) završio je u Mostaru. Bosna i Hercegovina (BiH) Roguljine i Eckertove mladosti bila je osebujna čak i u okvirima srednjoeuropskog miljea, kojemu su pripadali drugi krajevi nastanjeni Hrvatima.¹⁷ Premda je još od 1878. Austro-Ugarska Monarhija uspostavila svoju vojnu i administrativnu prisutnost, život u Bosni odvijao se nekom drugom logikom i nekim drukčijim tempom. Grgecov opis tog posebnog bosanskohercegovačkog ugođaja na primjeru Travnika primjenjiv je na cijelo područje:

»Muslimani [su] i dalje na glas svojih mujezina sa džamijskih munara obavljali revno svoje namaze (molitve) i slavili bajrame. Pravoslavni ... rjeđe su pohađali svoju crkvu, ... ali su zato ljubomorno čuvali svoju krsnu slavu i pjevali pjesme o kosovskim junacima. Katolici pak, koji su dotada podnijeli najviše nasilja, dočekivali su javnim manifestacijama i procesijama svako svoje zvono, a kod kuće je gdje koji domaćin pjevao svojoj družini ne samo o Tomić Mihovilu i senjskim Uskocima nego i propovijedi što su se držale u crkvi.«¹⁸

Austrougarska vlast došla je u BiH uspostaviti mir i tako lišiti uznemiravanja prostore Monarhije. Mir se najlakše mogao održati nemijenjanjem uspostavljenih društvenih i ekonomskih odnosa koji su vladali prije dolaska cesarske administracije. Stoga ne samo da se bosanskohercegovačkimagama i begovima nije oduzelo njihovu moć i povlastice

¹² P. GRGEC, »Dr. Petar Rogulja«, *Luč*, 20/1925., Almanah, Jubilarni dvobroj 9–10, 290.

¹³ P. GRGEC, »Portreti iz naše prošlosti. Uzori sadašnjosti i budućnosti. Dr. Petar Rogulja«, *Luč*, 24/1928.–1929, 3 (1. XII. 1928.), 89.

¹⁴ M. MATULIĆ, »Ratni Domagoj«, *Luč* 20/1925., Almanah, Jubilarni broj 9–10, 397.

¹⁵ I. B. »O desetoj godišnjici smrti«, 197.

¹⁶ Vidi: P. GRGEC, *Dr. Rudolf Eckert*, 41.

¹⁷ O Bosni i Hercegovini opširnije u: Zoran GRIJAK, *Politička djelatnost vrhbosanskog nadbiskupa Josipa Stadlera*, doktorski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2000.; Josip Stadler, *Život i djelo*, *Studia Vrhbosniensia* 11, prir. dr. Pavo Jurišić, Sarajevo, 1999.; Marko KARAMATIC, *Franjevci Bosne srebrene u vrijeme austrougarske uprave 1878.–1914.*, Sarajevo, 1992.; J. KRIŠTO, *Prešućena povijest*; Luka ĐAKOVIĆ, *Političke organizacije bosanskohercegovačkih katolika Hrvata*, Zagreb, 1985.

¹⁸ P. GRGEC, *Dr. Rudolf Eckert*, 9.

nego im je nova vlast udijelila i nove. Ipak, bilo je i pozitivnih pomaka. S austrougarskom okupacijom u BiH je došao i svježiji kapital, što je značilo otvaranje novih radnih mjesta. S time se pokazala potreba za novim radnicima i činovništvom, što je bio temeljni razlog doseljavanja iz drugih krajeva Monarhije.¹⁹

Činovništvo, uz oficirski kadar, žandare i željezničare, činilo je temelj srednjega građanskog sloja. No, u bosanskohercegovačkim gradovima osjećala se prisutnost višeg sloja koji su činili upravni kadar, viši oficiri i bankovni direktori, kao i nižeg, koji je činio radništvo. Najniži sloj predstavljali su seljaci, napose kmetovi. Seljaštvo je bilo najbrojniji sloj, jer se oko 90% pučanstva bavilo zemljoradnjom. Među njima su najbjeđniji bili kmetovi, koji su morali davati trećinu sa zakupljene begovske i aginske zemlje, a veliku većinu kmetova činili su kršćani, napose katolici.²⁰

Katolički je element dobro ojačao ne samo priljevom useljeničtva nego napose prisutnošću i aktivnošću prvoga vrhbosanskog nadbiskupa dr. Josipa Stadlera, ali i franjevačkog i novouspostavljenog dijecezanskog svećenstva te sestara milosrdnica. Ne samo da su uz nadbiskupiju Vrhbosnu postojale tri biskupije nego su katolici bili organizirani u kulturnim društvima i političkim organizacijama, premda im uporaba hrvatskog imena u nazivima društava i organizacija nije bila dopuštena. Imali su i svoj dnevnik (*Katolički dnevnik*) u Sarajevu i još nekoliko publikacija lokalnog karaktera i manje-više u rukama franjevac. Znatno se povećao broj škola, tako da se odgojio novi sloj – katolička inteligencija.²¹

Bosanskohercegovački katolici iskusili su i međusobno trvenje, razmirice i podjele.²² No, s dolaskom laičke inteligencije, u BiH su počeli kulturni i idejni utjecaji sa strane, a s njima su došli i novi problemi. Kako su svi ti utjecaji stavljeni pod zajednički nazivnik liberalizma, i predstavnici bosanskohercegovačkih katolika prikazali su svoje strahove od vanjskih i novih utjecaja, za koje se pretpostavljalo da će negativno utjecati na religijski život, kao opasnost koja prijeti od liberalizma.²³

U susjednoj Hrvatskoj, odakle su dolazili kulturni i politički utjecaji, vladalo je konfuzno stanje. Tu se na izmaku XIX. st. politički život stubokom promijenio. *Stranka prava* rascijepila se 1895. na dva dijela (*Matica stranke prava* ili domovinaši i *Čista stranka prava* ili frankovci).²⁴ Mlađi naraštaj intelektualaca bio je nezadovoljan svime što je zatekao u kulturi i politici i zagovarao je sve *moderno* (Hrvatska moderna).²⁵ Očekivano, katolicizam i njegova temeljna institucija Crkva postali su metom žestoke kritike.²⁶ Protukatolicizmu je najviše pridonio povratak hrvatskih studenata s europskih sveučilišta, napose iz

¹⁹ Vidi: M. KARAMATIĆ, *Franjevci Bosne srebrene*, 64; P. GRGEC, *Dr. Rudolf Eckert*, 10.

²⁰ M. KARAMATIĆ, *Franjevci Bosne srebrene*, 64–66.

²¹ Vidi: M. KARAMATIĆ, *Franjevci Bosne srebrene*, 64., P. GRGEC, *Dr. Rudolf Eckert*, 22–23.

²² Vidi: M. KARAMATIĆ, *Franjevci Bosne srebrene*, 66–69; Zoran GRIJAK, *Politička djelatnost vrhbosanskog nadbiskupa Josipa Stadlera*.

²³ Vidi: L. ĐAKOVIĆ, *Političke organizacije*; Jure KRIŠTO, *Prešućena povijest*.

²⁴ M. GROSS, *Povijest pravaške ideologije*, Zagreb, 1973.

²⁵ M. MARJANOVIĆ, *Hrvatska Moderna*, Zagreb, 1951.

²⁶ Vidi: M. KARAMATIĆ, *Franjevci Bosne srebrene*; J. KRIŠTO, *Prešućena povijest*, M. GROSS, »Liberalizam i klerikalizam u hrvatskoj povijesti (19. i početak 20. stoljeća)«, *Naše teme*, 31, br. 6–7, 846–858.

Praga, gdje su bili pod snažnim utjecajem Tomaša Gariguea Masaryka.²⁷ Najistaknutiji u tom smislu bili su pripadnici grupacije *Napredna omladina*, koji su putem glasila *Pokret*, kao i drugih listova u kojima su surađivali, zajedljivo napadali sve što je bilo povezano s Katoličkom crkvom.²⁸ Usporedo s protukatolištvom, naprednjaci su se odmicali i od pravaštva, uz koje je potkraj devetnaestoga stoljeća pristajala, uz inteligenciju, velika većina mlađega katoličkog svećenstva. Odlučni stvoriti alternative svekolikoj dotadašnjoj praksi, naprednjaci su se ponovno okrenuli strossmayerovskom jugoslavenstvu i propovijedanju istosti Hrvata i Srba. Frustrirani neučinkovitošću politike, koja je velikim dijelom izvirala iz nekooperativnosti srpske etničke skupine s hrvatskim političarima, mlađi je naraštaj mislio da se može više postići udovoljavanjem srpskim političkim zahtjevima. Stoga je mlađi naraštaj hrvatskih intelektualaca bio glavni promicatelj ideja slavenske uzajamnosti, »narodne crkve« i suradnje sa Srbima.

Katolička hijerarhija u Hrvatskoj (koja je zapravo predstavljala sve »hrvatske zemlje«) posegnula je za rješenjima koja su već odavno bila isprobana u ostatku Europe – katoličkim pokretima. Crkva je dosta kasno, tek 1900., organizirala Prvi hrvatski katolički kongres na kojem je pokušala ponuditi rješenja za socijalne probleme, protiveći se rješenjima koja je nudio »liberalizam«.²⁹ Bilo je i drugih pokušaja s političkim naglaskom. Na inicijativu manje grupe svećenika, u Zagrebu je 1904. godine počeo izlaziti dnevnik *Hrvatstvo*, ciljajući zapravo na stvaranje katoličke stranke, koja bi političkim putem štitila, uz političke interese hrvatskog naroda, i interese Crkve. Svojim ne manje zajedljivim tonom od naprednjačkoga nisu pridobili sljedbenike, tako da je i ideja o katoličkoj stranci zamrla na samom početku.³⁰

Vjerojatno i pod dojmom neučinkovitosti katoličkih pokušaja u »obrani katolištva«, krčki biskup Antun Mahnić započeo je sa sustavnim radom među mladeži, koji će se razviti u Hrvatski katolički pokret (HKP). Mahnić je bio svjestan snage tiska u propagiranju vlastitih i u suprotstavljanju tuđim idejama. Stoga je 1903. u Krku pokrenuo časopis *Hrvatska straža*. Uz to je pristupio organiziranju hrvatske studentske mladeži na načelima katoličkog svjetonazora kako bi mogli kompetentno odgovoriti na protukatoličke ideje. Prvo Katoličko akademsko društvo (KAD) Hrvatska osnovao je 1903. Mahnićev svećenik Ivan Butković u Beču. U tom je društvu 1905. pokrenut studentski list *Luč*, koji će odigrati važnu ulogu u katoličkom pokretu. Dakle, godina 1903., tj. osnutak prvog katoličkog društva mladeži i pokretanje revije za izobražene katolike, označava početak Hrvatskoga katoličkog pokreta.³¹

²⁷ Ante KADIĆ, »Thomas G. Masaryk and the Croats«, *Journal of Croatian Studies*, 1987–1988., 28–29, 81–102.

²⁸ Usp. Rene LOVRENČIĆ, *Geneza politike »Novog kursa«*, Zagreb, 1972.; J. KRIŠTO, »Nadbiskup Josip Stadler u svjetlu naprednjačkog tiska (1904.–1918.)«, *Časopis za suvremenu povijest*, 31/1999., br. 1, 29–50.

²⁹ Stjepan KORENIĆ, *Prvi hrvatski katolički sastanak održavan u Zagrebu dne 3., 4. i 5. rujna godine 1900.*, Zagreb, 1900.; P. GRGEC, *Dr. Rudolf Eckert*, 32–33.; J. KRIŠTO, *Prešućena povijest*, 155–182.

³⁰ J. KRIŠTO, *Prešućena povijest*, 211–214.

³¹ J. KRIŠTO, *Prešućena povijest*, 197.

Rogulja je neodjeljiv od HKP-a i njega se ne može razumjeti bez razumijevanja tog gibanja među mladim katolicima. Završio je gimnaziju i maturirao u ljeto 1907. Tog ga ljeta susrećemo na sastanku Hrvatsko-slovenskog zbora katoličkih srednjoškolaca ili na hrvatsko-slovenskom svećaćkom katoličkom sastanku, koji se održavao u Zagrebu od 4. do 6. kolovoza 1907.³² Sastanak je ostvaren na poticaj bečkog Katoličkog akademskog društva (KAD) Hrvatska, iako su organizaciju sastanka preuzeli članovi KAD Domagoj³³ i bogoslovske Zbora duhovne mladeži.³⁴ Sastanku je predsjedao pomoćni biskup zagrebački prof. dr. Antun Bauer. Domagojci su ga smatrali »velebnim« sastankom, na kojem je bilo 400 gostiju.³⁵ Iz Bosne je došlo relativno dosta svijeta, manje-više svi s fesovima na glavama. Rogulja je došao na sastanak i na njemu je bio vrlo aktivan sudionik,³⁶ premda se taj devetnaestogodišnjak osjećao »malen i izgubljen pred mnoštvom pitanja, koja su se tu nabacivala i rješavala.«³⁷ Osobito ga se dojmila pojava slovenskog svećenika socijalnog radnika Janeza Evanđelista Kreka.³⁸

Ne znamo je li Rogulja ostao u Zagrebu do jeseni, kad se upisao na Pravni fakultet, ali znamo da je na društvenoj skupštini 3. studenoga 1907. bio primljen u KAD Domagoj, skupa s drugim pridošlicama iz provincije Rudolfom Eckertom, Matijom Belićem, Markom Rebcem i dr.³⁹ Zanimljivo je da Rogulja nije ostao živjeti u Zagrebu, premda je upisao pravo, nego se, u dogovoru s profesorima, vratio u Mostar, gdje je bio službenik.⁴⁰

Na zagrebačkom je skupu zaključeno da otpočne organiziranje srednjoškolske katoličke mladeži.⁴¹ Neovisno o toj odluci, međutim, širila se organizacija *Domagoja*, napose je ojačala zagrebačka matica. Već se sljedeće godine uspostavila središnjica za Dalmaciju u zadarskom sjemeništu, prvi odjeli društva pojavljuju se u Bosni i Istri, a i među emigrantima u Pragu i Grazu domagojci su bili prisutni.⁴² Prestiž zagrebačkog *Domagoja* u vođenju HKP-a ogledao se i u preuzimanju uprave *Luči* tijekom školske godine 1907./08.

Ne može se na temelju dostupne dokumentacije utvrditi kad se Rogulja posve preselio u Zagreb, ali ga susrećemo vrlo angažiranog na poslovima vezanima za *Domagoj* tijekom 1908. Potkraj te godine, na đaćkom sastanku u Splitu, bio je prihvaćen njegov nacrt organiziranja katoličkoga đaćkog saveza, prema kojem bi se savez sastojao od pojedinaca.⁴³

³² V. *Luć*, 3/1907., 30, 78, 141, 214, 276, 335, 404; Ivan BUTKOVIĆ, »Glavni momenti u pokretu hrvatskoga katoličkoga narodnoga đastva«, *Koledar hrvatskoga katoličkoga narodnog đastva za školsku godinu 1909/10*, Zagreb, 1910., 91, P. GRGEC, *Dr. Rudolf Eckert*, 45–46.

³³ HKAD *Domagoj* osnovano je 10. studenoga 1906. u Zagrebu sa samo pet članova. I. BUTKOVIĆ, »Glavni momenti«, 91; P. GRGEC, *Dr. Rudolf Eckert*, 47, tvrdi, pak, da je na početku bilo šesnaest članova.

³⁴ O Zboru v. Josip BUTURAC, *Povijest Zbora duhovne mladeži zagrebačke 1836–1936*, Zagreb, 1937.

³⁵ V. S. MARKULIN, »Iza deset godina 'Lući'«, *Luć*, 10/1915.–1916., br. 1, 4; P. GRGEC, *Dr. Rudolf Eckert*, 45.

³⁶ P. GRGEC, *Dr. Rudolf Eckert*, 46.

³⁷ P. GRGEC, »Portreti iz naše prošlosti«, 89.

³⁸ I. B., »O desetoj godišnjici smrti«, 198.

³⁹ Z. MATIJEVIĆ, *Slom politike katoličkog jugoslavenstva*, 28.

⁴⁰ Usp. P. GRGEC, *Dr. Rudolf Eckert*, 49 i 78. Rogulja je pisao Eckertu u Zagreb studenoga 1908., iz čega se vidi da živi u Mostaru.

⁴¹ Usp. *Luć*, 3/1907., 1–7.

⁴² Vidi: I. BUTKOVIĆ, »Glavni momenti«, 92–93.

⁴³ P. GRGEC, *Dr. Rudolf Eckert*, 102.

U kolovozu 1909. Rogulja je bio u grupi domagojaca iz Zagreba koja je pošla na trodnevni socijalni tečaj na Svetom Joštu u Kranjskoj koji je predvodio J. Krek. Osim njega u grupi su bili R. Eckert, V. Deželić, ml., Damjan Sokol, Vinko Brajević, Ivan Beuc, Marko Rebac i dr.⁴⁴

No u Domagoju je tijekom 1909. prevladalo mišljenje Marina Katalinića i V. Deželića, ml. da đачki savez bude sastavljen od društava, umjesto pojedinaca, što je, izgleda, razočaralo Rogulju, jer je ta odluka – vidjeli smo – bila protiv njegova prijedloga.⁴⁵ Otišao je u Ljubljanu da kao činovnik radi u Zadružnoj zvezi.⁴⁶

Krek i uspjesi slovenskih katoličkih društava na socijalnom polju oduševili su hrvatske mlade katolike za socijalna pitanja kao putu za rješavanje nagomilanih problema hrvatskog društva. Rogulja je bio jedan od oduševljenijih. Ne čudi stoga što je s Vladom Šprajcerom 1910. otišao u München radi upoznavanja s organizacijama njemačkih katolika. Uskoro im se pridružio i R. Eckert, te su posjetili i Belgiju.⁴⁷ Rogulja je napisao i tri kraća članka za *Luč* o prilikama u Bosni: »Prosvjeta u Bosni«, »Kmetstvo u Bosni« i »Vjerske prilike u Bosni«.

Socijalna sekcija Domagoja prednjačila je u organiziranom djelovanju. Sedmo godište lista *Luč* (1911.–1912.) počelo je izlaziti svakih deset dana kao novine. Uređivao ju je Hubert Strauch-Grmović, a uvodnike su naizmjenično pisali R. Eckert, V. Deželić, ml., Petar Rogulja, Ivo Jelavić, H. Strauch-Grmović, Fran Binički i dr.⁴⁸ Ta promjena nije se pokazala najsretnijom, te je trajala samo godinu dana.⁴⁹ Uz tu novost bile su vezane i druge promjene. Vodstvo svih organizacija HKP-a bilo je centralizirano u središnjem tijelu, Sekretarijatu, što se može smatrati začetkom Seniorata, koji je formalno bio ustanovljen tek kasnije.

Tijekom školske godine 1911.–1912. Rogulja je ponovno, sad već svršeni pravnik, bio na studiju narodne ekonomije u Münchenu.⁵⁰ Nije, dakle, neposredno sudjelovao u burnim događajima koji su se te godine odvijali u Hrvatskoj, ali je bio podrobno izvješćivan o njima. Naime, na Zagrebačkom sveučilištu vodila se žestoka borba između naprednjaka i mladohrvata, s Milom Budakom na čelu. Domagojci su se u izborima za Hrvatsko akademsko potporno društvo priključili mladohrvatima, tako da su naprednjaci izgubili. Uprkos toj potpori, međutim, mladohrvati su žestoko napali organizirane katolike. Javio se i problem odcjepljenja Rijeke od senjske biskupije, što je izazvalo žestoke reakcije sveučilišne mladeži, kojoj su se i katolički akademičari pridružili.⁵¹ Novi ban Slavko Cuvaj

⁴⁴ *Isto*, 122.

⁴⁵ *Isto*, 102.

⁴⁶ *Isto*, 102. Vjerojatno je o tome riječ kad Grgec piše (*isto*, 122) da su Rogulja i Rebac u Ljubljani tijekom šest mjeseci 1909.–1910. studirali slovenske socijalne, prosvjetne i političke organizacije.

⁴⁷ Usp. P. GRGEC, *Dr. Rudolf Eckert*, 123–129.

⁴⁸ Eckertov je »Reforma 'Luči'«, Deželićev »Nov rad – sa sv. Jošta«, Roguljin »Naša načela«. Vidi: S. MARKULIN, »Iza deset godina 'Luči'«, *Luč*, 10/1915.–1916., br. 1, 4.

⁴⁹ P. GRGEC, *Dr. Rudolf Eckert*, 159.

⁵⁰ Vidi *isto*, 157. S Roguljom je bio i Eckert.

⁵¹ Usp. Zoran GRIJAK, »Odnos Hrvata prema problemu odvajanja riječke župe od Senjsko-modruške biskupije (1891.–1925.)«, *Bernardin Nikola Škrivanić i njegovo vrijeme*, Rijeka, 1997., 61–92.

rasпустиo je Sabor i uveo apsolutizam, što je izazvalo pobunu na Sveučilištu, u kojoj su opet sudjelovali i organizirani katolici. Luka Jukić čak je 8. lipnja 1912. izvršio atentat na Cuvaja. Sve su to bili događaji koji su bili razlogom da se organizirani katolici sve više približavaju političkim idealima krugova izvan katoličkog pokreta.

Politički radnik

Rogulja se vratio sa studija u Münchenu u ljeto 1912. i nastanio se, zajedno s Eckertom i još jednim domagojcem, u Zagrebu (Ilica 98).⁵²

Pošto su prestali izlaziti »katolički« dnevnic *Jutro* (1910.) i *Hrvatstvo* (1910.) organizirani katolici oko *Domagoja* osjećali su prazninu, koju su htjeli ispuniti. Riječki kapucini, s fra Bernardinom Škrivanićem na čelu,⁵³ koji su imali tiskaru (Mirjam), već su neko vrijeme namjeravali pokrenuti katolički dnevnik⁵⁴ i računali su na Rogulju i Eckerta.⁵⁵ U međuvremenu su se i organizirani katolici na đlačkom sastanku u Ljubljani, ljeti 1912., zauzeli za pokretanje dnevnika.

U studenom 1912. kapucini su poslali obavijest o skorom pokretanju lista.⁵⁶ Početkom prosinca sastalo se u kapucinskom samostanu novo uredništvo s Eckertom kao glavnim urednikom, Roguljom kao zamjenikom glavnog urednika, koji se trebao brinuti za političke vijesti. Kulturna rubrika i podlistak bili su povjereni Milanu Paveliću.⁵⁷ List je nazvan *Riječke novine*.⁵⁸

Kako je u veljači 1913. Eckert pošao u Belgiju na studij prava i sociologije, na mjesto glavnog urednika *Riječkih novina* došao je Rogulja. S angažiranjem u tim novinama započinje zapravo Roguljino izravno političko djelovanje, koje će okončati samo smrt. Pitanje je, međutim, je li Rogulja utjecao na politička zbivanja ili su političke prilike oblikovale njegove političke poglede, kojima je onda i sam pridonosio određenom političkom razvoju. Treba, naime, imati na umu da je među hrvatskom inteligencijom to vrijeme velikog zanosa za jugoslavenstvom i jedinstvom hrvatskog i srpskog naroda, zanosa kojemu nisu odoljeli ni vođe organiziranih katolika.⁵⁹ To se pokazivalo i kroz pisanje *Riječkih novina*, napose kroz izvješća o tijeku balkanskih ratova.⁶⁰

⁵² *Isto*, 185.

⁵³ O B. Škrivaniću vidi u: *Bernardin Nikola Škrivanić i njegovo vrijeme. Zbornik radova*, Rijeka, 1997.

⁵⁴ Usp. Mile BOGOVIĆ, »Crkvena povijest Rijeke od 1889.–1924.«, *Bernardin Nikola Škrivanić*, 26–27.

⁵⁵ P. GRGEC, *Dr. Rudolf Eckert*, 185.

⁵⁶ *Isto*, 187–188.

⁵⁷ *Isto*, 188.

⁵⁸ Godine 1914. izlazile su u 4000 primjeraka, a nedjeljni broj u 6000. Rasprostranjenost dnevnika u postotcima pretplatnika i prodaje bila je sljedeća: Hrvatska 24,23%, Rijeka (kolportaža) 13,75%, Slavonija 8,87%, Dalmacija 31,51%, Istra i Slovenija 10,48%, BiH 9,28%, Ugarska 1,1%, inozemstvo 0,78 % (usp. *Riječke novine* 3/1914., br. 131).

⁵⁹ P. Grgec je za sebe priznao da je »stajao pod utjecajem nauke Strossmayera i dra Kreka pa je ispovijedao nacionalnu jugoslavensku ideju«, uz napomenu da je »toj zabludi robovala ... cijela evropska slavistika s Vatroslavom Jagićem na čelu«, (P. GRGEC, *Dr. Rudolf Eckert*, 199).

⁶⁰ P. GRGEC, *Dr. Rudolf Eckert*, 200–206.

Rogulja je postao još važnijim političkim čimbenikom kad je uvršten u Hrvatski katolički seniorat, tijelo koje je osnovano u Ljubljani 30. ožujka 1913. te koje je, po zamisli samoga biskupa Mahnića, postalo vrhovni organ katoličkog pokreta.⁶¹

Treba upozoriti da nisu svi katolički krugovi bili opsjednuti idejom jugoslavenstva. Najviše otpora tom trendu, te ujedno najviše kritike na pisanje *Riječkih novina* i drugih katoličkih glasila u Hrvatskoj, davala je sarajevska revija *Vrhbosna*.⁶² Usprkos kritikama, glavnina katoličkog pokreta, sada pod vodstvom Seniorata, odlučno je nastavila započetim smjerom. Od 24. do 27. kolovoza 1913. u Ljubljani se održavao slovensko-hrvatski katolički kongres, koji je ujedno bio i *Drugi hrvatski katolički sastanak*. Među aktivistima za pripremu kongresa isticali su se Rogulja kao urednik *Riječkih novina*, Marko Rebac i Eckert.⁶³ Na kongresu je Rogulja održao predavanje o obrtničkom staležu, na temu koja, čini se, nije izazvala mnogo reakcija.⁶⁴

Tijekom kongresa u Ljubljani sastao se 26. kolovoza 1913. u hotelu Union hrvatski Seniorat. Zanimljivost tog sastanka jest u tome da mu je jedina tema bila odnos *Riječkih novina* prema Srbima. Ante Alfirević i Fran Binički bili su vrlo kritični prema srbofilskim izljevima u člancima Milka Kelovića, a glavni urednik P. Rogulja branio je stajalište novina prema Srbima, u čemu ga je podržavao Eckert. I biskup Mahnić mislio je da su *Riječke novine* ispravno zauzele stranu oslobodilačkih slavenskih ideja. Zaključeno je da se ubuduće zastupaju načela kako su Hrvati i Srbi dva naroda te da imaju pravo na svoje vlastite države, da se ne smiju navesti na međusobnu borbu, te da *Riječke novine* ne smiju napadati Srbe.⁶⁵

Rogulja je na ljubljanskom kongresu izabran za blagajnika Odbora za ostvarenje kongresnih zaključaka, u kojem su još bili Gustav Baron, predsjednik; Stjepan Markulin, potpredsjednik; Janko Šimrak i Velimir Deželić sin, tajnici; te A. Mahnić, Rafael Rodić, M. Rebac i D. Sokol, pristavi.⁶⁶ Najpozitivniji zaključak kongresa i ujedno najodgovornija zadaća novoizabranog odbora bila je odluka o obustavljanju međusobnih napada katolika preko tiska. To je donekle uistinu funkcioniralo.

Malobrojno uredništvo *Riječkih novina* radilo je prekomjerno i u nepovoljnim životnim uvjetima.⁶⁷ Uza sav naporan rad Rogulja je prihvaćao i druge obveze. Tako je 18. studenoga 1913. održao predavanje u Zagrebu u sklopu narodnoobrambene sekcije Domagoja, koju je vodio pravnik Kamilo Firingner.⁶⁸ Nije čudno da je Rogulja u ožujku 1914. obolio

⁶¹ *Isto*, 214–215.

⁶² Vidi *isto*, 216–224.

⁶³ *Isto*, 224–234.

⁶⁴ Z. MATIJEVIĆ, *Slom politike katoličkog jugoslavenstva*, 31–32. O tijeku kongresa vidi u: *Spomenknjiga o II. hrvatskom katoličkom kongresu u Ljubljani 1913.*, uredio Janko Šimrak, Rijeka, 1913.; J. KRIŠTO, *Prešućena povijest*, 315–322.

⁶⁵ V. P. GRGEC, *Dr. Eckert*, 230–231.

⁶⁶ *Isto*, 233.

⁶⁷ »'Riječke novine' iskorištavale su do krajnosti radnu snagu svakoga člana uredništva« (P. GRGEC, *Dr. Rudolf Eckert*, 245).

⁶⁸ U toj političkoj analizi P. Rogulja je upozoravao na trostruku opasnost: od Nijemaca, Talijana i Mađara, ali i na konkurenciju srpskih novčarskih i industrijskih čimbenika. Vidi: P. GRGEC, *Dr. Rudolf Eckert*, 237–238.

te je morao doći u Zagreb na liječenje kod sestara milosrdnica.⁶⁹ Poslije neuspjele potražnje za novim glavnim urednikom, kapucini su u svibnju nagovorili Eckerta da preuzme tu službu.⁷⁰

Prvi svjetski rat

Katolički je pokret 1914. godine slavio desetu godišnjicu svoga postojanja. Njegovi su članovi mogli ponosno pokazivati svoje uspjehe, a nisu krili ni političke ambicije.⁷¹ No, došao je svjetski rat, koji je nužno mijenjao planove. U Rijeci je sredinom srpnja 1914. održano savjetovanje o držanju *Riječkih novina* u novonastalim prilikama. Uz članove uredništva – R. Eckerta, P. Rogulju, M. Pavelića, M. Kelovića i D. Biščana – bili su prisutni biskup Mahnić, Fran Binički, urednik *Hrvatske prosvjete* P. Grgec, župnik Augustin Bujan i zastupnik kapucina o. B. Škrivanić. Složili su se da predstoje teški dani i da Hrvati nisu spremni za nadolazeće vrijeme.⁷² Uskoro je, 28. srpnja 1914., Austro-Ugarska najavila Srbiji rat, što je prvi početak sukoba svjetskih razmjera.

Mađarska je vlada 31. kolovoza 1914. obustavila *Riječke novine*. To, međutim, nije smelo seniore. Naime, cijelo se uredništvo prebacilo u Zagreb i već sljedeći mjesec, uz potporu nadbiskupa Bauera – koji više nije načelno bio protiv mladih organiziranih katolika – pokrenuli dnevnik, koji su nazvali jednostavno *Novine*. Urednikom je ostao Eckert, ali je početkom prosinca 1914. bio unovačen, te je opet Rogulja uzeo uredničko pero. Nakon dvije godine uredništvo je preuzeo grkokatolički svećenik Janko Šimrak. *Novine* su ostale vlasništvo kapucina; nudili su ih Senioratu, ali seniori nisu imali novaca.⁷³ Ideološki su ostale na istim pozicijama kao i njihova prethodnica, *Riječke novine*. U ideološki nakrivljenom nekrologu nepoznati pisac kaže za ideologiju *Novina* pod Roguljinim urednikovanjem da »opet odišu jugoslavenskim duhom, kojim [Rogulja] bijaše duboko prožet, jer njegova put bijaše od srpskog i hrvatskog elementa«. ⁷⁴

Prelaskom u Zagreb čelni ljudi katoličkog pokreta i Seniorata mogli su biti utjecajni nego u Rijeci. Rogulja i Eckert uistinu su postali »središnje osobe u hrvatskom katoličkom pokretu«. ⁷⁵ Roguljin stan bila je sobica u prostorijama Domagoja na Pejačevićevu trgu. Ostale Domagojeve prostorije bile su »rekvirirane za Pučku radionu«. ⁷⁶ No, i tako skućeni prostor Roguljina stana služio je kao »gostinjac svima onima domagojcima, koji su dolazili s fronte i odlazili na frontu«. ⁷⁷ Mnogi su, pak, odlazili i dolazili, jer su ubrzo i najugledniji članovi katoličkog pokreta bili uvučeni u ratni žrvanj. Drugo veliko sastajalište

⁶⁹ P. GRGEC, *Dr. Rudolf Eckert*, 244.

⁷⁰ *Isto*, 245.

⁷¹ *Isto*, 250–251.

⁷² *Isto*, 256–257; Z. MATIJEVIĆ, *Slom politike katoličkog jugoslavenstva*, 38.

⁷³ P. GRGEC, *Dr. Rudolf Eckert*, 266.

⁷⁴ »† Petar Rogulja«, *Luč*, 15/1920., 8 i 9 (25. ožujka), 66; usp. Z. MATIJEVIĆ, *Slom politike katoličkog jugoslavenstva*, 39.

⁷⁵ P. GRGEC, *Dr. Rudolf Eckert*, 263.

⁷⁶ M. MATULIĆ, »Ratni Domagoj«, *Luč*, 20/1925., Almanah, Jubilarni broj 9–10, 396.

⁷⁷ *Isto*.

domagojaca tijekom rata i svojevrsni debatni klub bile su prostorije uredništva *Novina*, Kaptol 27 u prizemlju. Prema svjedočenju sudionika, Rogulja je bio duša tih sastanaka te je njegov »upliv na naš duševni život bio ... silan«. ⁷⁸ Možda je vrijedno citirati dio tog svjedočanstva:

»Mi smo u njemu vidjeli čovjeka, koji je u jednu ruku personificirao našu 'prošlost', a u drugu pokazivao put u budućnost. On nas je putio u historiju katoličkog pokreta, pred nas iznosio probleme kat. pokreta, s nama diskutirao i debatirao, vodio naše sastanke, interesirao se i vodio računa o duševnom (a i ostalom) životu svakog pojedinca.« ⁷⁹

Rogulja vjerojatno nije nikada bio formalno »zaposlen kod zagrebačke Narodne zaštite« ⁸⁰ u vrijeme rata, ali je preko te institucije, kojom je upravljao dr. Josip Šilović, radio na spašavanju djece iz pasivnijih krajeva Hercegovine, Dalmacije i Istre u kojima je vladala glad. ⁸¹ Njegovi biografi ističu tu pojedinost kao ilustraciju Roguljina kršćanskog osjećaja odgovornosti za potrebe bližnjega, ali i kao pokazatelja njegove agilnosti, snalažljivosti i uporabe veza. Trebalo je, naime, pronaći osobe koje bi bile voljne prihvatiti izgladnjelu djecu ili im na drugi način osigurati smještaj i hranu, prebaciti djecu u prosperitetnija područja te osigurati sve druge popratne službe i pojedinosti. U istu kategoriju spada i Roguljino osnivanje Domagojskog konvikta u Zagrebu. Taj je projekt ostvario 1917., poslije povratka iz vojske. Naime, Rogulja je na kormilu *Novina* ostao do sredine 1916., kad je nakratko otišao u Ljubljanu, a potom u vojsku. ⁸² Konvikt je počeo stvarati u prostorijama Domagoja, gdje je stanovao. Kako su te prostorije bile oduzete za ratne potrebe, Rogulja je useljavao beskućne domagojce čim bi se koja prostorija oslobodila. Vezama je dolazio do željeznih kreveta i posteljine, a onda je počeo organizirati skupljanje hrane za potrebe studentske menze koju je otvorio u istom konviktu. Zanimljivo je da je upravu i život u konviktu organizirao kao franjevački samostan. ⁸³

Prema stranačkoj politici

Još kao urednik *Novina* u Zagrebu, uz još druge humanitarne i predavačke djelatnosti, Rogulja je smogao vremena i za izravnije političke aktivnosti. To je razumljivo kad se ima u vidu da je bio ugledni član Seniorata, dakle, upravnog tijela organizacije koja je smatrala da već posjeduje znatnu političku snagu. Upravo se među seniorima rodila ideja da se papi pošalje spomenica o hrvatskim problemima i rješenjima tih problema nakon rata. ⁸⁴ Rogulja je tijekom prve polovice 1915. (vjerojatno u ožujku kad je posjetio nasrmt

⁷⁸ *Isto*, 397.

⁷⁹ *Isto*.

⁸⁰ Petar GRGEC, »Dr. Petar Rogulja«, *Luč*, 20/1925., Almanah, Jubilarni dvobroj 9–10, 291.

⁸¹ U tom je programu važnu ulogu imao hercegovački franjevac fra Didak Buntić. Opširnije u: *Fra Didak Buntić. Spomenica o 60. obljetnici spasavanja gladne djece iz Hercegovine*, ur. fra Didak Čorić, Zagreb – Mostar, 1978.

⁸² M. MATULIĆ, »Ratni Domagoj«, *Luč*, 20/1925., Almanah, Jubilarni broj 9–10, 397.

⁸³ *Isto*, 398–401, gdje su također izvadci iz *Kronike*, koja je bila vođena u tom »samostanu«.

⁸⁴ F. BINIČKI, *Moje tamnovanje*, 12–13; P. GRGEC, *Dr. Rudolf Eckert*, 270–271.

bolesnog prijatelja Eckerta⁸⁵) sudjelovao na sastanku kod riječkih kapucina (prisutni su bili Mahnić, Binički, Milošević, don Frane Bulić, Matko Laginja, Milan Pavelić, Ante Dulibić te Slovenci J. Ev. Krek i Anton Korošec) na kojem je izrađena tzv. *Riječka spomenica*, koja će eventualno biti dostavljena papi.⁸⁶

Roguljino napuštanje uredničke stolice u *Novinama* polovicom 1916. nije bilo bez vanjskih pritisaka. Najžešći su mu protivnici bili u Čistoj stranci prava (frankovci) te je njihov list *Hrvatska* bio vrlo direktan prema Roguljinu uređivanju *Novina*. Optužili su ga da svojom ideologijom služi »slobodnim zidarima i velikosrpskoj propagandi«.⁸⁷ To je utjecalo na Roguljine sudrugove te su mu preporučili da odstupi s uređivačkog mjesta *Novina*, što je i učinio.⁸⁸

No, s obzirom na Roguljine poznate karakterne osobine, nije bilo realno očekivati da zbog tih pritisaka promijeni svoje ideološko stajalište niti da odustane od svojih namisli. Uskoro je dvadesetosmogodišnji Rogulja još jače uzdrmao duhove člankom u *Luči* »Pred zoru«.⁸⁹ Važnost je tog članka u tome što je ne samo artikulirao podjele koje su već postojale među organiziranim katolicima nego što je usmjerio značajniji dio pokreta u pravcu koji će imati dalekosežne posljedice ne samo za razvoj HKP-a nego i za ulogu katolištva u političkom životu hrvatskog naroda.⁹⁰ Prvu etapu HKP-a Rogulja je označio kao »religiozni i kulturni konzervativizam«, koji se ideološki vezao za pravaštvo.⁹¹ To je razdoblje formiranja HKP-a, koje traje do 1910. godine, a bilo je obilježeno »kulturnom borbom« za katoličke nazore u svim područjima društvenog života. Drugo, »zlatno doba katoličkoga đačkoga pokreta«, bilo je vrijeme socijalnih pitanja i snažnog utjecaja slovenskih katolika, napose Janeza Kreka.⁹² Moglo bi se reći da je to ujedno bio početak Roguljina vremena, razdoblja u kojem je dominirala ideologija narodnog jedinstva Hrvata i Slovenaca, što je kasnije u ideologiji južnoslavenskog jedinstva prošireno na Srbe.⁹³ To je kratko razdoblje koje traje od 1910. do pojave *Riječkih novina* potkraj 1912. godine.⁹⁴ Treće razdoblje katoličkog pokreta za Rogulju je ono od 1913. do Prvoga svjetskog rata (i u vrije-

⁸⁵ P. GRGEC, *Dr. Rudolf Eckert*, 279.

⁸⁶ F. BINIČKI, *Moje tamnovanje. Uspomene iz nedavnih dana*, Zagreb, 1942., 13; »Zaboravljeno poglavlje iz hrv. prošlosti«, *Narodna politika*, 7/1924., br. 16, 3. Usp. Z. MATIJEVIĆ, *Slom politike katoličkog jugoslavenstva*, 41–45.

⁸⁷ *Novine*, 2/1915., br. 176, 3; P. GRGEC, *Krvava služba. Ratne uspomene*, Zagreb, 1940., 144; J. KRIŠTO, *Prešućena povijest*, 334; Z. MATIJEVIĆ, *Slom politike katoličkog jugoslavenstva*, 46.

⁸⁸ Z. MATIJEVIĆ, *Slom politike katoličkog jugoslavenstva*, 46.

⁸⁹ P. ROGULJA, »Pred zoru (Prilog ideologiji katoličkog pokreta u Hrvatskoj)«, *Luč*, 1916.–1917., br. 1, 125–144. Po svjedočenju P. GRGEC (Krvava služba, 146), Rogulja je pripremao članak u Ljubljani kod J. Ev. Kreka. M. Matulić, pak, kaže da je članak nastao kao plod diskusija domagojaca u uredništvu *Novina* na Kaptolu u Zagrebu (Ratni Domagoj, *Luč*, 20/1925., Almanah, Jubilarni broj 9–10, 397).

⁹⁰ Opširnije o članku J. KRIŠTO, *Prešućena povijest*, 340–343; Z. MATIJEVIĆ, *Slom politike katoličkog jugoslavenstva*, 48–51. Usp. Stjepan MARKULIN, »Iza deset godina 'Luči'«, 3–5.

⁹¹ P. ROGULJA, *Pred zoru*, 133.

⁹² *Isto*.

⁹³ *Luč*, 15/1918.–1919., br. 4–5, 102. Uredništvo je odmah na početku dalo do znanja da se slaže s ideologijom narodnog jedinstva Hrvata, Srba i Slovenaca. Usp. P. ROGULJA, »Razvitak hrvatske katoličke akcije«, *Luč*, 15/1918.–1919., br. 6–7, 49.

⁹⁴ P. ROGULJA, »Pred zoru«, 134.

me rata do pojave članka). To je vrijeme u kojem je »mišljenje o narodnom jedinstvu Hrvata, Srba i Slovenaca, u koje bi pristupili i Bugari« bilo obzor ne samo katoličkih aktivista nego i drugih hrvatskih intelektualnih krugova.⁹⁵ Usporedo s tim, hrvatski su katolički aktivisti »svim oduševljenjem« prihvatili ideju »unije i ćirilometodske misli«.

U Roguljinu članku očitovale su se mnoge karakterne osobine njegova autora. Njegovi kolege ističu da je Rogulja bio pobožan mladić i muž. Bio je član franjevačkoga Trećeg reda, čak je molio časoslov, molio je i kronicu, a kao urednik *Riječkih novina* išao je sva-kodneвно na misu i pričest. S druge strane, Rogulja nije imao filozofske i teološke naobrazbe niti je, čini se, imao sklonosti da se sam izobrazu u tom području. Prema brojnim svjedočanstvima, naime, nije cijenio »pjesnike« i »sanjare«, kako se znao podcjenjivački izražavati, tj. nije bio čovjek kontemplacije, nego akcije.⁹⁶ Takve karakterne osobine jamčile su da ideološki i nacionalni nazori kakve je imao Rogulja ne ostanu samo u području privatnosti, nego da se pretvore u politički program, koji će biti nametan i agresivno proveden. To je bilo vidljivo već na razini Roguljina članka »Pred zoru«. Nije imao strpljenja ni razumijevanja za katoličke »integraliste«, kako je nazvao one koji su bili zabrinuti za »integritet katoličkih načela«, za tješnju povezanost Crkve i države, za konfesionalne škole i za posebnost katolištva u estetici i organiziranju, koji su politički bili »legitimisti«, tj. štitili interese Monarhije (frankovci). Među njih su spadali i isusovci.⁹⁷ Sebe je smatrao »nacionalistom«, tj. jednim od onih koji su stajali na suprotnim pozicijama od »integralista« te kojima je napose na srcu bilo narodno jedinstvo, pod čim se napose razumijevalo jedinstvo Hrvata i Srba. Nije bilo sumnje u njegovih sljedbenika da se »Rogulja ... u tom eseju jasno i otvoreno izjavio za jugoslavensku orijentaciju hrvatskog katoličkog pokreta«.⁹⁸

U ranijem sam radu sugerirao da je možda i njegovo podrijetlo moglo pridonijeti takvim Roguljinim ideološkim stajalištima. Promaklo mi je tada da su već njegovi suvremenici i sljedbenici to isticali kao samorazumljivu činjenicu. Najizričitiiji je bio anonimni pisac nekrologa kad je istaknuo da su zagrebačke *Novine* koje je Rogulja uređivao odisali jugoslavenskim duhom te da je i sam njime bio »duboko prožet« (»Jugoslaven bješe od pete do glave«) zato što je podrijetlom bio i Hrvat i Srbin.⁹⁹ Jedan drugi njegov sljedbenik, govoreći o ideji sjedinjenja crkava, istaknuo je Roguljino zanimanje za tu ideju kao rezultat i činjenice da mu je otac bio pravoslavac, dok je on bio katolik.¹⁰⁰

Očekivano, Rogulja se dao na ostvarenje svojih političkih ideala. Kako je polovicom 1916. prestao biti glavnim urednikom *Novina* (uredništvo je preuzeo J. Šimrak), imao je

⁹⁵ P. GRGEC, *Dr. Rudolf Eckert*, 244; ISTI, »Portreti iz naše prošlosti«, 90.

⁹⁶ P. GRGEC, »Portreti iz naše prošlosti«, 90–91.

⁹⁷ P. ROGULJA, »Pred zoru«, 134–135., Usp. »Hrvatski katolički pokret«, *Vrhbosna*, 41/1927., br. 4–5, 68–69; *Luč*, 8/1913.–1914., 423; *Novine*, 1915., br. 139. Kasnije su neki upozoravali na Roguljinu neinformiranost glede izraza »integralac«, koji je čak zabranio papa Benedikt XV. Vidi: »Hrvatski katolički pokret«, *Vrhbosna*, 41/1927., br. 4–5, 67.

⁹⁸ M. MATULIĆ, »Ratni Domagoj«, *Luč*, 20/1925., Almanah, Jubilarni broj 9–10, 398.

⁹⁹ »† Petar Rogulja«, *Luč*, 15/1920., 8 i 9 (25. ožujka), 66.

¹⁰⁰ I. B., »O desetoj godišnjici smrti dra P. Rogulje«, *Luč*, 25/1929.–1930, 6–7 (10. V. 1930.), 200.

više vremena za politički angažman. 28. studenoga 1916. prisustvovao je tajnom sastanku kod župnika dr. Svetozara Rittiga, zajedno sa seniorom Velimirom Deželićem te nekim starčevićanskim političarima, kao Ivicom Peršićem, Antom Pavelićem starijim, Cezarom Akačićem, Dragutinom Hrvojom i Slovencima Korošcem i Verstovšekom. Prosuđujući da će pobijediti snage Antante protiv njemačkih i mađarskih interesa, grupa se odlučila podupirati ideju Antante o oslobođenju malih naroda.¹⁰¹

Tijekom 1917. i 1918. Rogulja se mnogo angažirao na novom teritorijalnom ustroju Seniorata, što je zapravo značilo uvođenje veće centralizacije sa zagrebačkim Senioratom kao središtem.¹⁰²

Upozorio sam da je Roguljin članak »Pred zoru« artikulirao podjele koje su već postojale u katoličkom pokretu, štoviše, u samom Senioratu, ali posljedica tog članka bila je dokončanje podjela, koje su išle ideološkom linijom za i protiv jugoslavenstva. Čak je i biskup Mahnić kratko bio protiv Roguljinih stajališta izraženih u članku, ali su mu najžešći protivnici bili seniori istočnih dijelova Hrvatske te Bosna.¹⁰³ Te su se podjele reflektirale i kroz pokrenutu raspravu o Svibanjskoj deklaraciji koju su 30. svibnja 1917. iznijeli južnoslavenski predstavnici u Carevinskom vijeću.¹⁰⁴ Za nas je važno napomenuti da se Rogulja posve priklonio idejama J. Ev. Kreka o sudbini Monarhije, osnivanju buduće države i o ulozi organiziranih katolika u njoj. Krek je u to vrijeme, neposredno prije svoje smrti (8. listopada 1917.), često kontaktirao s hrvatskim krajevima, napose sa Zagrebom. Rogulja je čak pod pseudonimom objavio s njim razgovor.¹⁰⁵ Rogulja je također bio vrlo aktivan u Narodnom vijeću SHS (osnovano 5.–6. listopada 1918.). Bio je zamjenik J. Šimraka, člana Vijeća, a sudjelovao je i na sjednici Odbora 26. studenog 1918. na kojoj je bilo odlučeno da se ide u Beograd. Treba istaknuti da je i Rogulja bio protiv odlaska u Beograd (ne samo Radić) dok se ne raščiste političke prilike.¹⁰⁶

Rad na osnivanju stranke

Stvaranjem Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca 1918. »stvoreni su povoljni uvjeti za konačnu prevagu Roguljine skupine u H.K.S., a time i u cijelom H.K.P.«¹⁰⁷ Vjetar u Roguljina jedra puhnuhli su biskupi kad su s Prve biskupske konferencije jugoslavenskoga katoličkog episkopata (Zagreb, 27.–29. studenoga 1918.) poslali sljedeću poruku: »Jugoslavenski katolički episkopat jednodušno odobrava gorljivost i rad 'Hrvatskog kat. seniorata' za katoličku stvar, pa želi, da seniorat u što tješnjoj svezi s Ordinarijima nastavi svoje djelovanje.« Osokoljen takvim stajalištem episkopata, Rogulja je, svojstveno svojoj nara-

¹⁰¹ Z. MATIJEVIĆ, *Slom politike katoličkog jugoslavenstva*, 47; Ostavština Vjekoslava Spinčića, Arhiv Hrvatske, Zagreb, k. VI, 505–512.

¹⁰² Z. MATIJEVIĆ, *Slom politike katoličkog jugoslavenstva*, 78–83.

¹⁰³ *Isto*, 51–56.

¹⁰⁴ *Isto*, 57–69.

¹⁰⁵ *Isto*, 63.

¹⁰⁶ *Isto*, 74.

¹⁰⁷ *Isto*, 78.

vi, najavio »likvidiranje« svega »što se osnivalo na ... starom redu bilo političkom ili socijalnom«. ¹⁰⁸ Rogulja je napose ciljao na postojeće stranke te je, dakako, imao u vidu osnivanje vlastite.

Na sastanku svih seniora 6.–7. svibnja 1919., na kojem je ustanovljen i Središnji odbor Seniorata, Rogulja je postao članom tog odbora, dok je predsjednik bio V. Deželić, sin. ¹⁰⁹ Na sastanku je također proglašeno osnivanje Hrvatske pučke stranke. U članku u *Seniorskom vijesniku*, koji je naslovio »Vrhovni cilj«, Rogulja potiče svoje sljedbenike da je vrhovni cilj seniorske aktivnosti stvaranje »jedne jedinstvene slavenske kulture na Jugu« koja bi bila izražena u jedinstvu crkava. ¹¹⁰ Rogulja se također potrudio da ponovno osigura podršku katoličkog episkopata za svoje političke ciljeve. U ime Seniorata sastavio je i 15. srpnja 1919. uputio memorandum Biskupskoj konferenciji koja je zasjedala u Zagrebu od 15. do 20. srpnja 1919. Nitko zadovoljniji nije mogao biti od Rogulje porukom hrvatskog episkopata, koja je hvalila »čistoću katoličkih načela seniorata« ¹¹¹ te odobrenjem »vjersko-političkog programa Pučke stranke«. ¹¹²

Roguljini sudrugovi neizostavno su tvrdili da je Hrvatska pučka stranka njegovo djelo. ¹¹³ Bio je i prvi predsjednik stranke. Mnogo je putovao, agitirao i organizirao. Pratio je u travnju i svibnju 1919. slovenskog političara Antona Korošca po Dalmaciji i Hercegovini u svrhu agitiranja za stranku. ¹¹⁴ Očekivano, sva ta putovanja i svi organizacijski naponi nisu bili bez oporbe, pokatkad žestoke, čak i od organiziranih katolika, sudrugova i suradnika. To je napose bio slučaj u Bosni, za razliku od Hercegovine. ¹¹⁵ Rogulja je smatrao da seljaštvo mora biti jedno od važnih područja organiziranja, čemu je pristupio sa sebi svojstvenom energijom i žarom. Organizirao je u prosincu 1919. Prvi seljački sabor u Zagrebu, na kojem je vrlo aktivno sudjelovao. ¹¹⁶

Drugi seljački sabor bio je planiran u veljači 1920. Rogulja je ponovno bio glavni organizator sastanka. No, upravo na putu za Sarajevo, Rogulja se prehladio i dobio upalu pluća. Odsjeo je kod vrhbosanskog nadbiskupa Ivana Ev. Šarića. Roguljino se zdravstveno stanje naglo pogoršavalo i 19. veljače 1920. je umro.

Roguljinom smrću nestao je ne samo jedan izuzetno plodan radnik, pisac i organizator nego je temeljito bio uzdrman i tip organiziranja koji je zastupao, pa i ideologija koja je to organiziranje pokretala. Hrvatska pučka stranka, kao politička grana katoličkog pokreta,

¹⁰⁸ »Konferencija jugoslavenskog katoličkog episkopata«, *Katolički list*, 69/1918., br. 49, 561–562.

¹⁰⁹ R. P. [Petar ROGULJA], »Likvidacija stranaka«, *Narodna politika* 1/1918., br. 27, 1.

¹¹⁰ Z. MATIJEVIĆ, *Slom politike katoličkog jugoslovenstva*, 88–89.

¹¹¹ Petar ROGULJA, »Vrhovni cilj«, *Seniorski vijesnik*, 3/1919., br. 2, 17–18; Z. MATIJEVIĆ, *Slom politike katoličkog jugoslovenstva*, 90–91.

¹¹² Vidi: »'Vrhbosna' optužuje!«, *Narodne novine*, 10/1927., br. 81, 1; »Izvještaj o biskupskoj konferenciji u Zagrebu«, *Narodne novine*, 2/1919., br. 181, 1; »Nakon biskupske konferencije«, *Isto*, 2/1919., br. 180, 1; Z. MATIJEVIĆ, *Slom politike katoličkog jugoslovenstva*, 90–91.

¹¹³ Usp. »† Petar Rogulja«, *Luč*, 15/1920., 8 i 9 (25. ožujka), 67; M. MATULIĆ, »Ratni Domagoj«, *Luč*, 20/1925., Almanah, Jubilarni broj 9–10, 398; Petar GRGEC, »Dr. Petar Rogulja«, *Luč*, 20/1925., Almanah, Jubilarni dvobroj 9–10, 291.

¹¹⁴ Z. MATIJEVIĆ, *Slom politike katoličkog jugoslovenstva*, 93–96.

¹¹⁵ *Isto*, 107–117.

¹¹⁶ *Isto*, 124–129.

Dr. Petar Rogulja

rođen 17. X. 1888. u Sarajevu – umro 19. II. 1920. u Sarajevu

nastavila je, istina, živjeti i djelovati do dokidanja svih stranaka i organizacija 1929. godine, ali je život u novoj državi ubrzo pokazao nerealnost ideologijskog zamišljaja i neprihvatljivost političkog programa.

No za mnoge Roguljine suradnike, prijatelje i sljedbenike Rogulja je ostao autoritet i zvezda vodilja, o čemu svjedoče ne samo njihove pisane uspomene i prigodna sjećanja nego i to da su izdali dopisnicu s njegovim likom s kojom su se dopisivali.¹¹⁷ S Roguljinom smrću nisu, čini se, nestali tip svjetovnjaka kršćanina i duhovnost koja je s tim bila usko povezana. Naime, upravo su se unutar katoličkog pokreta i poslije Roguljine smrti javljali mladi ljudi (Ivan Merz) koji su se vodili sličnim idealima i koji su živjeli svoje kršćanstvo na sličan način. Bio je to tip kršćanskog laika koji se modelirao na idealima klerika, kojemu ni duhovnost nije bila drukčija od kleričke. Rogulja je, vidjeli smo, svakodnevno ili često prisustvovao euharistiji i sudjelovao u pričesti, molio je brevijar i kronicu. Bio je franjevački trećoredac i organizirao je u vrijeme rata Domagojski konvikt po modelu franjevačkog samostana. Treba istaknuti također da je odlučio ostati u celibatu, čak se zanošio mišlju osnivanja bratovštine (sv. Pavla) koja bi okupljala katoličke laike po modelu redovničke zajednice, što bi uključivalo i tri ideala redovništva: siromaštvo, čistoću i po-

¹¹⁷ Priložena fotografija lica je te dopisnice, a pronađena je u Državnom arhivu u Osijeku, Osobna ostavština dr. Kamila Firingera, nesređeno.

slušnost.¹¹⁸ Time se zapravo samo upozorava da je takva svjetovnjačka kršćanska duhovnost dio tog vremena. Klerici, većinom isusovci, poput Vilima Ivaneka, bili su duhovnici tim mladim katoličkim pregaocima u kritičnim formativnim godina njihova života. Stoga bi za potpunije razumijevanje duhovnosti tih mladih ljudi trebalo pobliže upoznati tu duhovnost. Tako bi i Rogulja, toliko osebujna ličnost iz katoličkog pokreta, postao još razumljiviji za naše vrijeme.

Summary

PETAR ROGULJA AND THE DEVELOPMENT OF THE CROATIAN CATHOLIC MOVEMENT: ON THE OCCASION OF THE 80TH ANNIVERSARY OF ROGULJA'S DEATH

Author presents Rogulja's religious, cultural, and political activities and attempts to paint a psychological portrait of the man. He was one of the leading figures of the Catholic Movement (from the beginning of the twentieth century until 1941). Rogulja's involvement in it was from 1907 to the end of his life. This is a crucial period in which a group of Catholic professionals decided to create a political party (Croatian People's Party) in order to promote their ideological views. Although the leading men of Catholic values in a newly created state of South Slavs (Kingdom of Serbs, Croats and Slovenians), their main concern was in fact the promotion of Yugoslavian ideology. Rogulja died before he could test the political weight of his party, but there were already signs of its weaknesses. Rogulja's party had little political success, and the principal reason was the very Yugoslavian ideology. Stjepan Radić, the head of the Croatian Peasant Party, was perceived as opponent of that ideology and a true defender of Croatian interests, so that Rogulja's alternative could not appeal to the electorates.

¹¹⁸ I. B., »O desetoj godišnjici smrti«, 200.